UDK: 37:37.02:37.018, **DOI: 10.56292/SJFSU/vol29_iss5/a103**

MAXSUS FANLARNI O‘QITISHDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR

ИННОВАЦИОННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБУЧЕНИИ СПЕЦИАЛЬНЫМ ДИСЦИПЛИНАМ

INNOVATIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE TEACHING OF SPECIAL SUBJECTS

[1]Yusupjanova Feruza Kurbanovna
[1]Farg‘ona davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada universitet o‘qituvchilarining oliy ta’lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va ulardan foydalanishga tayyorligini shakllantirishning pedagogik tizimining nazariy modeli ko‘rib chiqiladi. Ko‘rib chiqilayotgan nazariy modelning dolzarbligi, nazariy va amaliy ahamiyati ko‘rsatilgan. Nazariy modelni ishlab chiqishning dolzarbligi, qo‘shimcha ta’lim tizimini ishlab chiquvchilar va o‘qituvchilar uchun o‘quv jarayonini tashkil etishda harakatlar va protseduralarni bajarish ketma-ketligida algoritm va Navigator ekanligi bilan bog‘liq. Texnik universitet o‘qituvchilarining qo‘shimcha ta’lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va ulardan foydalanishga tayyorligini shakllantirishning pedagogik tizimining nazariy modeli ishlab chiqilgan nazariy va uslubiy asoslar va shartlar tavsiflangan.

Аннотация

В данной статье рассматривается теоретическая модель педагогической системы формирования готовности преподавателей вузов к разработке и использованию инновационных педагогических технологий в системе высшего образования. Показана актуальность, теоретическая и практическая значимость рассматриваемой теоретической модели. Актуальность разработки теоретической модели обусловлена тем, что система дополнительного образования является алгоритмом и навигатором в последовательности выполнения действий и процедур при организации учебного процесса для разработчиков и педагогов. Описаны теоретико-методические основы и условия, при которых разработана теоретическая модель педагогической системы формирования готовности преподавателей технического вуза к разработке и использованию инновационных педагогических технологий в системе дополнительного образования.

Abstract

This article will consider the theoretical model of the pedagogical system of the development and readiness of university teachers to use innovative pedagogical technologies in the higher education system. The relevance, theoretical significance and practical significance of the theoretical model under consideration are indicated. The relevance of the development of the theoretical model is due to the fact that it is an algorithm and Navigator in the sequence of performing actions and procedures in the organization of the educational process for developers and teachers of the additional education system. Theoretical and methodological foundations and conditions for the development of a theoretical model of a pedagogical system for the development and readiness of teachers of a technical university to use innovative pedagogical technologies in the system of further education are described.

Kalit so‘zlar: *pedagogik tizim; malaka oshirish; innovatsion texnologiyalar; pedagogik texnologiyalar; innovatsion pedagogika; OTM o‘qituvchilari; texnik universitetlar.*

Ключевые слова: *педагогическая система; повышение квалификации; инновационные технологии; педагогические технологии; инновационная педагогика; преподаватели вузов; технические вузы.*

Key words: *pedagogical system; professional development; innovative technologies; pedagogical technologies; innovative pedagogy; OSM teachers; technical universities.*

KIRISH

Bir tomondan, mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligi sifatiga qo‘yiladigan talablarning oshishi va boshqa tomondan, samaradorlikning yetarli emasligi o‘rtasidagi mavjud qarama — qarshiliklar shartlari an’anaviy ravishda qo‘llaniladigan pedagogik texnologiyalar, shuningdek, masofaviy va inklyuziv ta’limga o‘tish zarurati o‘qituvchilar tomonidan innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning dolzarbligi keskinlashdi [1]. Shu munosabat bilan o‘qituvchilarning malakasini oshirish tizimiga ularni yuqori intensiv, ijodiy va boshqa innovatsion pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va ulardan foydalanishga tayyorlash vazifasi yuklatilgan. Shunday qilib, texnik universitet o‘qituvchilarining innovatsion pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va ulardan foydalanishga tayyorligini rivojlantirish va shakllantirish uchun yaxlit pedagogik tizimni ishlab chiqish va amalda amalga oshirish kerak. Bunday tizimni loyihalash va amalga oshirish bo‘yicha ishlarni texnik universitet o‘qituvchilarining innovatsion pedagogik texnologiyalarni

ishlab chiqish va ulardan foydalanishga tayyorligini shakllantirishning nazariy modelini yaratishdan boshlash maqsadga muvofiqdir, chunki modellashtirish dizayn bosqichida aniqlash imkonini beradi, didaktik va tashkiliy-uslubiy xususiyatlarni, psixologik-pedagogik imkoniyatlarni, qadriyatlar va kamchiliklarni o‘rganish, tizimning har bir bo‘g‘inining uning ishlashining umumiy natijasida ahamiyatini baholashda qo‘llaniladi. Modellashtirish, ta’rifi bo‘yicha, model yordamida amalga oshiriladi. Model (lot. modulus-o‘lchov, namuna)-bu ba’zi bir obyekt yoki obyektlar tizimining soddalashtirilgan aqliy yoki ramziy tasviri bo‘lib, ularning "o‘rnini bosuvchi" vositasi sifatida ishlatiladi. Model nafaqat ba’zi bir mohiyat, balki harakat qilish usuli mohiyatini ifodalaydi.Shu ma’noda, model maqsadlarning timsoli va shu bilan birga ularni amalga oshirish vositasidir.

Uslublar. Eng ko‘p ishlatiladigan usul va texnologiyalarga quyidagilar kiradi:

- Munozara - bu munozarali masala, masala bo‘yicha jamoatchilik muhokamasi yoki bilim, hukm, fikr yoki fikrlarning erkin og‘zaki almashinuvi.
- Case texnologiyasi. Bularga quyidagilar kiradi:
- vaziyatni tahlil qilish usuli;
- vaziyatli vazifalar va mashqlar;
- muayyan vaziyatlarni tahlil qilish (ish bosqichlari);
- ish usuli;
- hodisa usuli;
- muhbirlik yozishmalarini tahlil qilish usuli;
- loyihalashni o‘yin tarzda olib borish;
- vaziyatli rolli o‘yinlar usuli.
- O‘yin
- Trening
- Loyiha usuli-talabalar mustaqil rejalashtirish va asta -sekin murakkablashib borayotgan amaliy vazifalar va loyihalarni amalga oshirish jarayonida bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘ladigan o‘quv tizimi deb ataladi [2].

NATIJALAR

Oliy ta’lim o‘qituvchilarining innovatsion pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va ulardan foydalanishga tayyorligini shakllantirish tizimining nazariy modelini ishlab chiqishda qo‘shimcha ta’lim tizimida quyidagi shartlar va qoidalar hisobga olinadi:

- model va asl nusxa o‘rtasida o‘xshashlik, adekvat muvofiqlik munosabatlari ularning shakli aniq ifodalangan va aniqlangan bo‘lishi kerak;
- ilmiy bilish jarayonidagi model, vakillik shartlariga rioya qilgan holda, o‘rganilayotgan pedagogik tizimning o‘rin almashinuvchisi hisoblanadi;

Yuqorida keltirilgan nazariy va uslubiy asoslar asosida oliy ta’lim o‘qituvchilarining qo‘shimcha ta’lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va ulardan foydalanishga tayyorligini shakllantirishning pedagogik tizimining nazariy modeli ishlab chiqildi.

FIKR VA MULOHAZALAR

Oliy ta’lim o‘qituvchilarining qo‘shimcha ta’lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va ulardan foydalanishga tayyorligini shakllantirishning pedagogik tizimining taqdim etilgan nazariy modeli shunga o‘xshash tizimlarni ishlab chiquvchilar uchun tizimning individual elementlarini [3], xarakterini rivojlantirishning semantik ketma-ketligini aniqlashda algoritm hisoblanadi va ular orasidagi aloqa darajalari, bu tizimning har bir elementining butun tizimning barqarorligiga ta’sirini aniqlashga imkon beradi, shuningdek uning ravshanligi tufayli jarayonning o‘zini yaxlit idrok etishga yordam beradi o‘qituvchilarning innovatsion pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va ulardan foydalanishga tayyorligini shakllantiradi.

Modulning o‘quv rejadagi boshqa modullar bilan bog‘liqligi va uzviyligi Modul mazmuni o‘quv rejadagi “Ta’lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etishning me’yoriy-huquqiy asoslari”, “Innovatsion ta’lim texnologiyalari”, “Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari” o‘quv modullari bilan uzviy bog‘langan holda tinglovchilarning sohaga oid kompetentlik darajasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Modulning oliy ta’limdagi o‘rni Modulni o‘zlashtirish orqali tinglovchilar ta’lim sifatini oshirish, o‘quv-tarbiya jarayonini modernizatsiyalashda innovatsiyalarning o‘rni va ularni maqsadli yo‘naltirishga oid zaruriy bilim, ko‘nikma va malakalarni o‘zlashtiradilar hamda oliy ta’lim muassasasi amaliyotiga keng tatbiq etadilar.

Maxsus fanlardan yaratilgan didaktik adabiyotlar tahlili, oliy ta’lim sohasidagi pedagogik va psixologik muammolarning so‘nggi davrdagi yechimida fanlar metodologiyasiga oid masalalar yetarli darajada tadqiq etilmaganlagini, shuning uchun ularni tadqiq qilish kerakligini ko‘rsatmoqda. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar, korxonalarning zamonaviy kompьyuterlar, texnologiya bilan jihozlanishi, qo‘shma korxonalarning tuzilishi va ularning ishga tushirilishi, fan va texnikaning rivojlanib borishi, ularda ishlaydigan mutaxassislarning har tomonlama bilimdon va yuqori malakali bo‘lishini taqazo etmoqda. Ta’lim tizimini modernizatsiyalash sharoitida talabalar – bo‘lajak energetika o‘qituvchilarini tayyorlashning hozirgi holati tahlil qilinib, talabalarni energetikaga oid o‘quv materialini samarali usulda translyatsiyalashga o‘rgatish, ta’lim jarayonini yaxlit diagnostikalash va prognozlash malakasini shakllantirishdan iborat metodik tayyorgarlik hamma vaqt oliy ta’lim muassasasida (OTM) energetika o‘qituvchisi kasbiy tayyorgarligining asosiy qismi hisoblangani ta’minlangan. Biroq ta’lim jarayonining natijadorligi tahlili hanuzgacha statistik hisobot ma’lumotlarini anglash va epizodik tekshirishlarga asoslanganicha qolmoqda, bu joriy qilinayotgan pedagogik yangiliklarning samaradorligini sezilarli darajada kamaytirib, ta’lim tizimlarini rivojlanish rejimiga o‘tkazishni sekinlashtirmoqda. Innovatsion jarayonlarni sifatli boshqarish uchun zarur axborot tizimini pedagogik diagnostika asosigagina qurish mumkin.

Hozirgi kunda zarur metodologik apparat, pedagogik diagnostika va ilmiy-pedagogik tadqiqot mantiqi, metodlarini egallagan yangi formatsiyadagi o‘qituvchini tayyorlash muammosi ancha keskin va dolzarbligicha qolmoqda. Kasbiy tayyorgarlik darajasiga talablarning ortganligi, pedagogik mehnatning intensifikatsiyalangani – hammasi o‘qituvchi tayyorlashni qayta ko‘rib chiqish va qayta yo‘naltirish zaruratini keltirib chiqardi. Endilikda nafaqat ta’limning texnik va axborotkommunikatsiya vositalari, balki ta’lim jarayonini ilmiy asosda boshqarish uchun birinchi navbatda zarur bo‘lgan, pedagogning samarali kasbiy faoliyati uchun sharoit yaratadigan pedagogik tashxis vositalariga talab ortdi, shunday qilib, ta’lim jarayonini reglamantlash shakllari va texnologiyalari yangilanayotgan ijtimoiy-pedagogik realliklarga muvofiqlashtirilishi lozim.

Pedagogik diagnostikaga asoslangan muntazam metodik faoliyatning amaliyotda joriy qilinishi quyida keltirilgan bir qator shartlarga rioya qilinsagina mumkin bo‘ladi: pedagogika OTM talabalari va o‘qituvchilarini maxsus kurslar, majburiy fanlar, malakaviy ishlar orqali diagnostik faoliyat metodlari va usullariga o‘rgatish; pedagogika OTM talabalarini o‘qitish va o‘ziga o‘zi ta’lim berishi uchun metodik majmualarni ishlab chiqish; diagnostik ishchi qurollarni (ishchi daftarlar, xaritalar, sxemalar, diagnostik liniyalarni) yaratish va o‘qituvchilarni ular bilan ta’minlash; texnologik diagnostik modullar bankini yaratish va uning barcha o‘qituvchi, amaliyotchilar uchun ochiqligi; ta’lim muassasalari ma’muriyati tomonidan o‘qituvchilarni diagnostik modullarni qo‘llagan holda diagnostik faoliyatga kirishishini rag‘batlash.

Bugungi jadal rivojlanish davrida ta’lim tiimida zamonaviy qarashlarning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati quyidagilardan iboratdir:

1. Ta’lim tizimini zamonaviy laboratoriya va jihozlar bilan yangilash, oliy ta’lim muassasalaridagi o‘quv jarayonini ilg‘or xorijiy tajribalarni o‘rganish, ta’limda zamonaviy va ilg‘or texnologik qarashlar va internet tarmog‘idan oqilona foydalangan holda takomillashtirish;

2. Talaba yoshlarni bilim salohiyati, intelektual qobiliyat, jamoat ishlarida faolligi, izlanuvchanlik ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan o‘qitishning samarali tashkiliy shakllari, zamonaviy o‘qitish usullarini yaratish va amaliyotga joriy etish;

3. Pedagogik texnologiyalarni takomillashtirish va uni tadbiq qilish uchun pedagog xodimlarni kasbiy, ilmiy salohiyatlarini oshirish zarurligi.

XULOSA

Pedagogik muammolar: o‘qituvchining shaxsiy xislatlari va xususiyatlarini muayyan pedagogik qobiliyatlar guruhiga kiritgan holda rivojlantirish; pedagogik mahoratni o‘qituvchi kasbiy faoliyatini zamonaviy talablar darajasida boshqarishni ta’minlash; pedagogik mahoratga pedagogik san’atning bir qismi sifatida yondashish; o‘qituvchining pedagogik faoliyatiga interfaol ta’lim texnologiyalarini tatbiq etish mexanizmlarini takomillashtirish, o‘qituvchilarning novatorlik hamda interaktiv kasbiy xususiyatlarini rivojlantirish; talaba shaxsini to‘laqonli o‘rganilmaganligi; Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni chuqur anglamaslik; talabalar faolligining yetishmasligi; O‘qituvchida ikkilamchi qobiliyatlarni rivojlanmaganligi. Elektron ta’lim muhitiga mutaxassislikka tayyorlash jarayonini axborot texnologiyalariga asoslangan muhitni tashkil qilishning maksimal samarasiga mazkur jarayonning psixologik, texnik, texnologiya, axborot, huquqiy, metodik va

boshqa tarkibiy qismlarini muvofiqlashtirilgan holda rivojlantirish hisobigagina erishish mumkin. Aynan axborot texnologiyalari zamonaviy ta’lim rivojiga ko‘p jihatdan bevosita ta’sir ko‘rsata oladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Овчинникова Л. П. Теоретические модели управления самостоятельной работой студентовзаочников // Вектор науки Тольяттинск. гос. ун-та. Сер.: Педагогика, психология. — 2012. — № 4 (11). — С. 210—213.

2. Лобанова, Е. Ю. Эффективность использования интерактивных методов обучения в техническом вузе / Е. Ю. Лобанова, Н. А. Тумакова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2015. — № 8 (88). — С. 971-974.

3. Jamshidbek G‘ayratjon o‘g‘li. “Texnika oliy ta’lim muassasalari talabalarida texnologik determinizm konsepsiyasi asoslariga doir bilimlarni takomillashtirishda tajriba-sinov ishlarini tashkil etishning mazmuni va metodikasi” // Integration of science, education and practice. Scientific-methodical journal. – 2022. – T. 3. – №. 6. – C. 449-454.